

DIN ISTORIA LUPTEI PENTRU UNIREA CEA MARE

Diplomați străini despre Alexandru Ioan Cuza și Unirea Principatelor

DUMITRU IVĂNESCU

Unirea Principatelor, rod al străduințelor românești, rezultat al energiei, tactului și priceperii politice, a avut numeroase ecouri atât în presa străină cit și în rapoartele diplomaților interesați să informeze cu exactitate guvernele pe care le reprezentau. Cabinetele diplomatice și politice ale continentului, ca și opinia publică, au urmărit cu atenție chestiunea românească din momentul în care aceasta, mai ales după 1855, a devenit un element de care depindea, în esențială măsură, rezolvarea conflictului european. Întreaga diplomatie a Europei, în funcție de interesele pe care fiecare le avea în această zonă, a acceptat sau respins ideea Unirii, dar în același timp i-a analizat originea și a încercat să-i intuiască implicațiile. Mai mult sau mai puțin subiective, aprecierile diplomaților aveau totuși unele puncte de vedere comune: rolul determinant al poporului român în alegerea propriului destin și neputința puterilor Europei de a împiedica evoluția firească a acestui popor care se dorea unit și independent. Nenumărate informații provenind din arhivele de peste hotare, folosite de istoriografia mai veche sau mai nouă, română sau străină, au reconstituit cu claritate evoluția evenimentelor din acel timp până la detaliu, precizarea pozițiilor față de Unirea Principatelor și de alesul națiunii, Alexandru Ioan Cuza, efectele și consecințele înfăptuirii statului național român. O serie de date inedite, culese din arhivele și bibliotecile din Austria, Anglia și Franța ne permit unele nuanțări la adresa unor fapte și persoane din perioada domniei lui Cuza, cit și anterior acestei perioade.

Două dintre marile puteri care au încercat să împiedice realizarea Unirii au fost Austria și Turcia. Prima a înțeles imediat că, odată unite, Principatele vor deveni punctul de atracție al românilor aflați între granițele sale. Cea de

a doua s-a opus cu înverșunare acestui fapt pentru că a recunoaște actul istoric realizat de români nu putea duce decât la o scădere a influenței ei și la o pregătire a independenței. Înțelegând ce poate însemna Unirea, ce efect poate avea ea pentru statul multinațional Austria, reprezentantul acesteia la Constantinopol, având veritabile veleități de profet, îi scria ministrului său de externe, în 1862, următoarele rânduri: „...Nu-mi pot înlătura impresia că în principele Cuza se dezvoltă pentru noi un pericol real. Vom vedea născându-se la Dunărea de Jos un stat român care nu poate fi decât ostil Austriei“¹. Că un astfel de stat urma în mod firesc să fie creat, lucru pe care l-au dorit și declarat oamenii politici români în frunte cu Al. I. Cuza, fusese sesizat și de consulul Austriei la București, Eder, care nota, la 30 noiembrie 1859, că românii nu se mulțumeau cu unirea celor două Principate, ci se gîndeau la înfăptuirea unui stat independent daco-român, care să cuprindă în granițele sale pe toți membrii aceluiași popor.

Una din sursele mai puțin cercetate privind atitudinea Imperiului habsburgic față de Principate o constituie rapoartele ambasadorului la Londra, Apponyi. Lectura lor ne-a convins că avem de-a face cu informații de primă mînă, care reflectă cu fidelitate încercările austriece de a împiedica realizarea Unirii, iar mai tîrziu de a nu recunoaște alegerea lui Cuza. Calitatea lor deosebită se datorează faptului că reprezentantul austriac nu s-a ferit deloc să declare intențiile țării sale în fața ministrului de externe englez, considerînd că Anglia, susținînd integritatea Imperiului Otoman, va fi alături de Austria în chestiunea Principatelor.

La sfîrșitul anului 1858 o telegramă a Cabinetului turc, datată 20 decembrie, adresată Puterilor Garante, propunea amînarea alegerilor în Moldova și Valahia sub pretextul că, mai ales în prima provincie, se aplicaseră denaturat dispozițiile legii electorale, și s-ar fi violat flagrant, chipurile, spiritul și litera Convenției din 1° august. Mai mult, Poarta se grăbea să afirme că în asemenea condiții s-ar găsi obligată să refuze investitura candidatului la domnie. Telegrama respectivă a făcut obiectul discuției dintre Apponyi și ministrul de externe englez Malmesbury. Ultimul, sub pretextul informațiilor contradictorii primite, a avut mari rezerve asupra oportunității amînării alegerilor. „Impresia lordului Malmesbury — scrie, în raportul său din 1 ianuarie 1859, Apponyi — este de a lăsa ca lucrurile să meargă de la sine, să se desfășoare alegerile care n-ar fi probabil mai bune peste trei săptămîni decît în prezent și ca atare amînarea n-ar face decît să prelungească agitația“². Și ambasadorul austriac era convins de inutilitatea opoziției turce la alegerile din Principate, ca unul care cunoștea exact atmosfera existentă în cele două țări românești, ca și în celelalte provincii creștine aflate sub turci. Lucrul care îl speria cel mai mult pe diplomatul austriac a fost ideea unei revoluții generale a provinciilor ocupate, revoluție care ar fi compromis serios nu numai existența Imperiului Otoman, cum îi plăcea lui să afirme, ci și a imperiului pe care îl reprezenta. „Ce complicații se pot ivi din anularea alegerilor — spunea el în raportul amintit mai sus — în mijlocul efervescenței actuale a spiritelor. Nu e de crezut, de exemplu, că moldovenii nu se vor supune ordinelor Porții, că adunarea aleasă nu se va constitui într-o manieră răzvrătită și nu se va proclama independența absolută? Exemplul Serbiei oferă, din acest punct de vedere, un grav pericol și cine poate răspunde că, odată pus focul, Valahia, Bosnia și Herțegovina nu se vor asocia la o răscoală generală și nu vor compromite serios existența Imperiului Otoman pe care efortul Europei l-a salvat acum aproape trei ani“³.

¹ Arh. St. București, colecția Microfilme Austria, rola 112 (Haus-Hof-und Staatsarchiv, Politisches Archiv, XII, Türkei, Karton 47).

² Ibidem, rola 272, C. 365—368 (Haus-Hof-und Staatsarchiv, Viena, P. A., VIII, England, Kart. 47, Berichte, f. 7—10).

³ Ibidem.

Un interes aparte prezintă însă un alt raport al ambasadorului austriac pe care acesta îl trimitea ministrului de externe Buol-Schauenstein, la 22 ianuarie 1859, ca urmare a convorbirii avute cu trimisul turc la Londra, Musurus și cu ministrul Malmesbury, asupra alegerii lui Cuza ca domn al Moldovei, alegere pe care Austria o considera ilegală, iar ambasadorul turc o aprecia ca un prim pas pentru numirea unui singur domn în ambele Principate. Apponyi s-a grăbit să susțină în fața lui Malmesbury că alegerea lui Cuza nu îndeplinea nici una din condițiile prevăzute de constituția dată Principatelor și că prin urmare nu era exclus ca Poarta să nu accepte investitura. Ambasadorul îi lăsa contelui englez să înțeleagă că ar fi fost momentul să fie pusă în aplicare o înțelegere existentă între cele două țări, înțelegere care ar avea trei puncte. Lordul Malmesbury însă s-a mărginit să spună că el sfătuisese Poarta să se mențină strict pe terenul Convenției din 19 august, de unde concluzia lui Apponyi că poziția Angliei va fi neutră în această chestiune. Musurus, o mai veche cunoștință a noastră din timpul revoluției de la 1848, bun cunoscător al situației din Principate, emitea în fața lui Apponyi o interesantă opinie, nu lipsită de un posibil suport real: „După părerea sa — scria Apponyi — alegerea colonelului Cuza nu este ultimul cuvânt al partidului unionist din Moldova și că acest partid vrea să aștepte rezultatul alegerii din Valahia. Dacă aceea va cădea asupra unui unionist mai cunoscut, Cuza își va da demisia și atunci va fi numit în locul său același personaj care va fi ales și în Valahia, pentru a face astfel o demonstrație răsunătoare în favoarea Unirii, ce poate fi susținut de puterile favorabile acestei combinații. Opinia lui Musurus este că ar fi fost necesară anularea alegerilor înainte (subl. în doc.) de numirea domnitorului și că în prezent, când există o majoritate unionistă în Adunare, ar fi cu mult mai dificil pentru Sultan să refuze investitura colonelului Cuza, deoarece în acest caz un alt unionist, poate și mai periculos încă, ar fi ales în locul său și astfel, în continuare, Poarta nu poate anula succesiv mai multe alegeri“⁴.

Ministrul de externe austriac și-a dat seama curînd, din rapoartele agenților săi răspîndiți în capitalele Europei, că orice gest împotriva voinței națiunii române era fără sens și că Austria nu va avea altceva de făcut decît să recunoască faptul deja împlinit. O nouă dovadă în această privință avea să primească Buol-Schauenstein de la ambasadorul austriac aflat în capitala Franței. Într-un raport trimis de acesta din urmă, la 10 februarie 1859, se află un rezumat al discuției pe care agentul austriac o avusese cu soția lui Napoleon al III-lea, după alegerea lui Cuza și în Țara Românească. Împărăteasa a susținut cu fermitate în fața ambasadorului că „Principatele vor Unirea. Aceasta este voința națională. Se vrea Unirea“. Replica diplomatului a fost, deosebit de sugestivă pentru felul în care Austria privea acest eveniment: „Doamnă, vor independența și pentru a ajunge acolo au votat pentru Unire“⁵. Speranțele Imperiului habsburgic că va convinge Poarta să fie de acord, în cadrul Conferinței puterilor protectoare, cu anularea dublei alegeri, s-au ruinat repede. De la Paris contele Waliewski ținea să-l asigure pe omologul său aflat la Viena, prin reprezentantul acestuia în Franța, că în cazul în care Conferința va anula alegerea lui Cuza ca domn al Țării Românești, Principatele nu se vor supune deciziei Conferinței⁶. Ambasadorul austriac se vedea nevoit să recunoască că această dublă alegere e susținută în Franța și nădăjduia ca lordul Malmesbury să nu împărtășească punctul de vedere francez⁷. S-ar fi convins repede de contrariul, dacă ar fi luat cunoștință de lunga

⁴ Ibidem, f. 110—113.

⁵ Ibidem, P.A. IX, Frankreich, Kart. 62, f. 214.

⁶ Ibidem, f. 217 v.

⁷ Ibidem, f. 214.

scrisoare pe care Apponyi o trimitea de la Londra, prin intermediul baronului Charles de Rothschild, ministrului său de externe, la 26 februarie 1859. Această scrisoare consemna cu lux de amănunte discuția pe care ambasadorul austriac a avut-o cu lordul Malmesbury asupra instrucțiunilor pe care baronul Hübner le avea din partea cancelariei Imperiului Habsburgic pentru Conferința puterilor garante, care trebuia să discute valabilitatea dublei alegeri. Așa după cum era de așteptat, Apponyi spera, ca și superiorii săi, să cîștige Anglia pentru aplicarea unor măsuri coercitive, sau chiar o intervenție armată. Pentru aceasta, mai întâi, Apponyi a încercat să-l convingă pe Malmesbury că la Osborne împăratului Napoleon i s-a făcut favoarea anulării alegerilor din Moldova în schimbul *abandonării principelui Unirii*. Acest din urmă principiu stingherea fundamental planurile habsburgice, lucru de altfel recunoscut și de diplomatul austriac în cursul aceleiași conversații: „Ceea ce pentru noi rămîne ca un fapt cîștigat este că la Osborne Cabinetul francez a renunțat complet la *principiul* (subl. în doc.) Unirii Principatelor sub un același șef; fie că se numește rege sau domn, fie că ar fi un prinț străin sau un boier autohton, nu aceasta este, pentru noi, problema. Obiectul este ceea ce ne interesează și nu persoana”⁸. Ministrul de externe englez, într-o formă foarte delicată dar fermă, a respins modul de abordare a problemei așa cum a făcut-o Apponyi, spunînd că la Osborne singura chestiune care fusese exclusă privea alegerea unui prinț străin în Principate și nu vede necesară convocarea unei conferințe care să pună în discuție dubla alegere, cu atît mai mult cu cît la această conferință nu va fi permisă o modificare a Convenției. Punctul de vedere austriac era însă altul. El cerea o astfel de întrunire a puterilor garante pentru „a interpreta și aplica Convenția din 19 august, de a examina în ce a fost tulburată și încălcată ordinea legală stabilită prin ea și de a se pune de acord asupra măsurilor ce trebuie luate pentru a o restabili. A salvagarda drepturile Porții care au fost călcate în picioare, a face să se respecte opera Puterilor, a explica adevăratul sens și exacta interpretare, a împiedica ca autoritatea Areopagului European să fie contestată de un pumn de oameni turbulenți și ambițioși, a hotări, în sfîrșit, asupra mijloacelor de constrîngere care ar putea deveni necesare de folosit pentru a pune capăt unei rezistențe rebele”⁹. La toată această pledoarie Malmesbury a făcut o realistă demonstrație a inutilității conferinței reclamate de Austria și Turcia și asta pentru că în conformitate cu textul Convenției dubla alegere nu putea fi contestată, Rusia era de acord cu ea, iar Franța nu susținea decît fără vigoare contrariul. Dacă totuși se pune problema unei intervenții armate, care ar provoca, indiscutabil, un război cu aceste Principate, cine să facă acest lucru? Turcii nu, pentru că erau foarte cruzi, și prea urîți în Principate. Austria nu putea pentru că Rusia declarase că nu aprobă o astfel de intervenție, Rusia fiind în aceeași situație pentru că nu accepta Austria. Franța și Anglia nu aveau nici o posibilitate să intervină. „Îmi pare deci — apreciază diplomatul englez — că toate puterile au un egal interes de a rezolva lucrurile pe căi pașnice, printr-un compromis acceptabil pentru toată lumea. Admit că Unirea poate că nu este voința națională, că agitația unionistă este artificială, că ea provine din intrigile și rivalitățile partidelor și indivizilor, dar acesta este strigătul timpului și cu cît am vrea să mergem împotrivă cu atît vom întîmpina rezistență”¹⁰ (subl. n.).

Dorind garanții sigure din partea Angliei, de la care aștepta un sprijin real la proiectata conferință, și motivînd că poziția Austriei era justificată de considerente serioase — ea nu dorea să dea o dezmințire a propriilor acțiuni, care ar duce la dezmembrarea Imperiului Otoman, nu era de acord cu modificarea Convenției și nu putea supune Principatele unor experiențe nesigure — Apponyi a

⁸ Ibidem, P.A. VIII, England, Kart. 47, f. 252—263.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

primit de la Malmesbury un refuz categoric. „Noi nu ne putem angaja să ne închidem în limite atât de înguste și de absolute“¹¹, a fost răspunsul secretarului de stat. În această situație, ambasadorul austriac la Londra considera că era dator să de a-l avertiza pe Buol-Schauenstein de rezultatele nesatisfăcătoare ale întrevederii. „Cabinetul englez — scria el — pare să abandoneze terenul pe care noi l-am apărut în comun, pentru a se arunca pe pista compromisurilor, a concesiilor și a încercărilor. El cade la învoială cu fapte consumate, se teme de dificultăți, nu vrea să rupă fățiș cu Franța și sacrifică angajamentele luate și semnătura sa pusă la sfârșitul unui act solemn, în dorința de a se înțelege cu împăratul Napoleon, sperînd prin aceasta să-l facă mai concesiv în alte chestiuni care interesează și preocupă mai mult Anglia“¹².

Conferința de la Paris a puterilor garante, așa după cum este știut, s-a deschis la 26 martie 1859 și, cu tot protestul Turciei și Austriei, după două ședințe, cinci din cele șapte puteri au recunoscut dubla alegere a lui Cuza. Întreruptă din cauza ostilităților franco-austriece, Conferința și-a reluat lucrările la 6 septembrie și s-a încheiat cu recunoașterea oficială a eforturilor făcute de români de a avea pe cele două tronuri pe Al. I. Cuza.

Informațiile din surse engleză ilustrează foarte exact atitudinea echivocă față de Unire a Angliei — șicanată de dificultățile existente în Orientul Îndepărtat și Statele Unite ale Americii, interesată în menținerea integrității Imperiului Otoman, obligată să păstreze alianța cu Franța, pentru a evita o apropiere între aceasta și Rusia, și, implicit, să aprobe politica franceză în privința Principatelor. Așa se explică poziția binevoitoare față de cauza românilor a ministrului de externe britanic la Congresul de la Paris, ca și a trimisului englez, în 1858, la Conferința din capitala Franței. Cu toate acestea, atitudinea ostilă a unora din reprezentanții diplomați ai Marii Britanii, îndeosebi a consulului de la București, pentru o bună bucată de timp, și a lui Henry Bulwer, ambasadorul de la Constantinopol, față de evenimentele care aveau loc în Principate în perioada premergătoare Unirii, cit și după înfăptuirea ei, și înțelegerea eronată a transformărilor care se petreceau sub ochii lor sînt de o evidență maximă. Deși diplomații amintiți s-au străduit să aducă la cunoștința celor aflați la Foreign Office cu exactitate și într-un mod corect tot ceea ce aflau, trebuie menționat că făceau acest lucru de pe poziția intereselor britanice în această zonă a Europei. De asemenea, o altă chestiune care nu trebuie neglijată este sursa informațiilor, nu totdeauna de bună credință și favorabilă direcției spre care se îndreptau cele două Principate, ba dimpotrivă. Un argument concludent la ceea ce afirmăm este raportul trimis, la 15 noiembrie 1858, de N. S. Ongley, consul la Iași, lui Henry Bulwer, avînd ca obiect situația politică din Moldova. Izvorul informațiilor sale, prezentat din capul locului, era unul din membrii Căimăcămiei, antiunionistul Șt. Catargiu, care i-a făcut o vizită consulului pentru a-i aduce la cunoștință că ceilalți doi colegi ai săi, Anastasie Panu și V. Sturza, au procedat la schimbarea unor funcționari publici, au hotărît înlocuirea directorului Ministerului de Interne cu unionistul Teriachiu, au destituit prefectii ostili unirii, iar înlocuitorii lor se bucură de sprijinul jandarmeriei, în fruntea căreia se afla tot un unionist¹³. Intenția lui Catargiu de a comunica aceste măsuri la Constantinopol s-a lovit, în mod justificat, de opoziția celor care trebuiau să execute ordinul caimacamului. În același raport, Ongley susține că V. Plăce a intrat în posesia unui sigiliu executat pentru căimăcămie în care însemnele celor două principate sînt unite și deasupra lor scrie „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei“. Aplicarea acestui

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, colecția Microfilme Anglia, r. 63 (Public Record Office, London, Foreign Office, General Correspondence, F.O. 78, Turkey, vol. 1379, f. 67—61).

sigiliu pe pașapoarte a iritat pe consulul Gödel Lannoy, care a refuzat să le dea viza austriacă. În replică, Căimăcămia n-a mai acceptat eliberarea pașapoartelor supușilor austrieci¹⁴. Intransigența unioniștilor față de adversari se manifestă și în tratamentul față de Hafif Bey, fost comisar, căruia nu i s-a mai acordat nici unul din privilegiile de care se bucura când își exercita funcția.

Un tablou destul de interesant al disputelor politice premergătoare alegerii lui Cuza în Țara Românească face, la 13 ianuarie 1859 (s.n.), consulul britanic la București, Robert Colquhoun. Rezerva sa față de doleanțele exprimate de membrii partidei naționale mergea pînă acolo încît le suspecta onestitatea declarațiilor. El lăsa sub semnul întrebării veridicitatea afirmațiilor existente în memoriul înaintat de către aceștia contelui Derby, asupra abuzurilor care se făceau în țară, și punea în seama lor intenția de a crea titluri fictive atît pentru electori, cit și pentru cei care i-au promovat eligibili, ca deputați și ca pretendenți pentru domnie. Trecînd în revistă principalele virfuri ale partidei naționale, Colquhoun lăsa să se înțeleagă că aceștia nu dispuneau de proprietățile necesare, în valoare de 3 000 ducați anual, pentru a candida la domnie. N. Golescu n-ar putea obține acești bani decît prin acte de donație din partea diferiților membri ai familiei sale, pentru că „oricît sînt de apreciați și respectați, sînt strîmtorați”. Situația era valabilă, după părerea consulului, în majoritatea cazurilor pentru toți cei care „formează acest partid. Brătienii, cu o singură excepție, au venituri limitate. Veniturile lui Rosetti și Boerescu provin din ziarele pe care le editează”¹⁵.

Nu-i mai puțin adevărat că pana consulului nu ascundea modul în care era administrată țara de o Căimăcămie ostilă Unirii. De altfel, diplomatul britanic nu a rezistat să afirme că această Căimăcămie putea fi suspectată „de a fi favorabilă partidului conservator reprezentat prin foștii domnitori Bibescu și Știrbei”¹⁶. Nici felul în care s-au făcut alegerile hotărîte de Conferința de la Paris nu i-a plăcut lui Colquhoun, care reușește să sesizeze apariția unor elemente esențiale în viața politică munteană. Dar să-i dăm cuvîntul consulului: „A apărut apoi primul semn de alianță cu așa-numitul partid național, ridicîndu-se o opoziție complet organizată care își avea sediul principal în reședința fostului domnitor. De aici au emanat diferitele proteste care au fost adresate agenților străini, ambasadorului de la Constantinopol și în cele din urmă guvernelor Puterilor garante”¹⁷.

Cîteva zile mai tîrziu, la 24 ianuarie (s.n.), din București, Colquhoun trimitea lui Bulwer un scurt raport despre felul în care decurgeau alegerile, cei mai mulți dintre deputații aleși „fiind membri ai partidului național sau liberal”¹⁸, el manifestîndu-și regretul că mulți dintre oamenii activi au fost excluși. Sînt menționate numele deputaților C. A. Rosetti, N. Golescu, V. Boerescu, Ion Cantacuzino și Ion Slătineanu. Speranțele partidului conservator, credea consulul, stăteau în voturile din Oltenia. Se pare însă că a trebuit să-și schimbe foarte repede convingerea. Două scrisori plecate din cancelaria Consulatului britanic, la 29 ianuarie și respectiv 1 februarie, prima către ministrul de externe și alta adresată lui Henry Bulwer, cuprînd amănunte despre mișcarea țăranilor de sub conducerea lui M. Mălăieru, începută, credea Colquhoun, la sugestia reprezentanților partidei naționale. Scopul acestei mișcări, după părerea celui care semna raportul, era de a strînge un mare număr de țărani în București, în ziua deschiderii Cămei, care se vor afla în jurul Mitropoliei și vor cere ca N. Golescu sau I. Brătianu

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, f. 98—99.

să fie ales domn. Consulul era informat asupra măsurilor luate de autorități pentru a împiedica intrarea în capitală a țăranilor, cu atât mai mult cu cât Căimăcămia nu era sigură pe controlul armatei și poliției, în plus colonelului Filipescu, din partidul național, i se va interzice comanda batalionului de cavalerie¹⁹.

Îngrijorarea autorităților și măsurile de precauție luate de Căimăcămie erau mai mult decît justificate, dar nici consulul și nici oficialitățile n-au bănuț cît de puternică va fi presiunea maselor. Cu toată dezaprobarea pe care Colquhoun o manifesta față de acțiunile întreprinse de liderii partidei naționale, el a fost nevoit să recunoască că aceștia au știut să conducă cu destulă măiestrie masele în vederea realizării scopului final, Unirea. „Camera este în întregime în mîinile a trei sau patru membri — spune consulul — lideri sînt: prințul Dimitrie Ghica și I. Brătianu, aceștia au umplut galeria cu partizanii lor care aplaudă sau dezaprobă în modul cel mai indecent cînd se dă semnalul. Astăzi porțile mari ale curții Mitropoliei — unde aveau loc dezbaterile — au fost în mod greșit lăsate deschise și curtea s-a umplut cu mii de oameni. Un semn stabilit de la fereastra galeriei a declanșat demonstrația de afară“²⁰.

Fire mult mai receptivă decît colegul său din București, Henry Churchill, consul britanic la Iași, a dovedit mai multă înțelegere față de aspirațiile naționale ale poporului român exprimate prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza. Într-un raport al său din 6 ianuarie 1859, referindu-se la alegerile din Moldova, îi comunica lui Bulwer că partidul unionist a dat dovadă de multă unitate și fermitate, iar „participarea poporului a fost mare“²¹. Cuza, despre care consulul scria că a fost ales în unanimitate, are calități ce îl plasau „deasupra oricărui alt candidat de pe listă, bucurîndu-se de reputația unui om onest și drept“²². O primă întîlnire cu domnitorul îl făcea pe Henry Churchill să mărturisească că e încîntat de „prietenia și atitudinea deschisă cu care a fost primit“²³. Spre deosebire de el, corespondentul său din București, cu sentimente declarat potrivnice Unirii, își va schimba cu timpul atitudinea numai după ce, mai tîrziu, va stabili cu Al. I. Cuza mai multe contacte. Nu-i putem însă contesta interesul viu cu care a urmărit problema Principatelor și eforturile sale pentru a-i desluși consecințele și evoluția ulterioară în cadrul sistemului politic european. La 28 februarie 1859, el telegrafia contelui Malmesbury că noul domn este „înzestrat cu multă judecată și prudență, iar după cît se pare își înțelege pe deplin situația“²⁴. Telegrama era rezultatul primei întrevăderi pe care reprezentantul Angliei la București a avut-o cu alesul românilor, la 26 februarie 1859. Cu același prilej el trimitea lui Bulwer o deosebit de interesantă informare care merită atenție, cu atât mai mult cu cît și acest document, ca și celelalte date de pînă acum, din sursă engleză, este deloc sau prea puțin cunoscut.

Revenind la raportul lui Colquhoun credem că nu întîmplător consulul își începea și își termina informarea cu cîte o părere la adresa lui Cuza; asta poate și din dorința de a-și avertiza superiorul de la Constantinopol că persoana cu care s-a întîlnit este un om cu reale calități și care, ajuns în această postură, va ști să le etaleze: „M-a impresionat — spune la începutul informării sale — ceea ce domnitorul a declarat în materie de politică internă și administrație“²⁵. Chestiunea cea mai delicată a convorbirii între cei doi a fost problema alegerii lui Cuza

¹⁹ Ibidem, f. 116—119.

²⁰ Ibidem, f. 126—129.

²¹ Ibidem, rola 301 (F.O. 195, dosar 605).

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, rola 311 (F.O. 195, dosar 623).

²⁵ Ibidem, rola 66 (F.O. 78, Turkey, vol. 1441, f. 89—196).

în fruntea celor două țări, domnitorul lăsînd, destul de clar, să se înțeleagă că era vorba de un act temporar și că el se va retrage „dacă Europa garantează dorințele națiunii”²⁶ prin aducerea unui prinț străin, prin asta înțelegîndu-se de fapt cîștigarea independenței complete. Pentru moment Cuza era ferm hotărît să păstreze autonomia Principatelor și să nu accepte nici un fel de ingerințe în treburile lor interne. „Dar, domnule Colquhoun, trebuie să vă atrag atenția că, dacă Turcia își pierde vremea (s.a.) să vină cu forță armată în Muntenia — i-a spus Cuza consulului — pentru a ne împiedica să ne manifestăm, nu ezit a vă spune că mă voi plasa în fruntea poporului (s.a.) meu și dacă va trebui să cădem, eu voi fi primul care îmi voi oferi pieptul, dar va curge sînge”. „Citez cuvintele lui — spune Colquhoun — pentru că, spre surpriza mea, le-a repetat în *trei* (s.a.) perioade diferite în decursul convorbirii. A adăugat că are 20 000 oameni în Muntenia și 10 000 în Moldova și cu aceștia ar putea ține piept Turciei”²⁷. Nedumerirea manifestată de consul nu se termină nici în finalul raportului unde, în ultimele rînduri, îi mărturisea lui Bulwer că domnitorul „nu se pronunțase în fața lor (a celorlalți consuli) cu privire la Turcia așa cum a făcut-o cu mine”. Indiscutabil, alesul națiunii române voia să transmită avertismentul său celor potrivnici Unirii; că nu era dispus să abdice nici un moment de la misiunea pe care națiunea i-o încredințase. Mai mult, pe parcursul discuției, Cuza i-a făcut cunoscut reprezentantului britanic că are de gînd să trimită în Țara Românească puternice unități militare moldovenești. Satisfacția, încîntarea și entuziasmul manifestat de consuliile Rusiei, Prusiei, Belgiei și Franței la București, după întîlnirea cu Al. Cuza, exprimate în fața lui Colquhoun, se observă și la acesta după întîlnirea cu domnitorul încît, în finalul raportului, conchide că „e evident că posedă multe calități care pot fi dezvoltate datorită poziției sale”²⁸.

Documentele din arhivele engleze conțin aprecieri asupra actelor întreprinse de Al. I. Cuza și colaboratorii săi în politica internă și externă în vederea desăvîrșirii Unirii, lărgirea autonomiei și cîștigarea independenței. Amănunte semnificative găsim în raportul agentului britanic la București, John Green, din 7 septembrie 1860, către Henry Bulwer în care se află o succintă analiză a problemei jurisdicției consulare în Principate și felul în care această chestiune se corelează cu dorința de a obține independența²⁹. Cîteva luni mai tîrziu, la 9 ianuarie 1861, de la Iași, Henry Churchill, în urma unei convorbiri cu Al. I. Cuza trimitea secretarului de stat pentru afaceri externe al Marii Britanii, John Russel, o bogată informare privind armele debarcate la Galați și atitudinea domnitorului român în apărarea drepturilor Principatelor. Din acest document, de altfel cunoscut, adevărată pledoarie făcută de Cuza în favoarea intereselor românești; a neamstocului în treburile interne ale Principatelor, a autonomiei și independenței lor, merită a cita cuvintele sale adresate consulului: „...v-ați îndoit de dreptul meu de a cumpăra arme, o îndoială pe care nu o pot împărtăși, deoarece nu pot să-i recunosc nici unei puteri dreptul de a controla dorințele țării mele în această problemă, dar să presupunem o clipă, de dragul discuției, că Principatele nu aveau dreptul să cumpere arme, credeți că n-aș putea, în timp de o lună, dacă vreau, să umplu țara cu arme?”. „De asemenea — continua consulul — în diferite împrejurări, domnitorul a spus că el nu este nici rus, nici francez, nici turc, nici englez, ci român și dacă a făcut ceea ce a fost pe placul Angliei, aceasta s-a datorat faptului că a fost în concordanță cu politica sa”³⁰.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, rola 70 (F.O. 78, Turkey, vol. 1517, f. 82—85).

³⁰ Ibidem, rola 75 (vol. 1584, f. 19—26). Vezi și *Independența României*, vol. II, partea I, p. 20—23.

Modul independent al lui Cuza de a face politică este ilustrat de o altă mărturie documentară în strinsă legătură cu precedenta, dar inedită. La 10 ianuarie 1861, a doua zi după întâlnirea relatată mai sus, consulul s-a prezentat la Cuza pentru a-i citi raportul adresat ministrului său de externe. După ce l-a ascultat, Cuza i-a atras atenția lui Churchill că sînt înregistrate unele amănunte fără importanță, iar tonul din raport pare de iritare din partea sa. Sentimentele de nemulțumire ale lui Cuza se datorau, se explică el, faptului că guvernul britanic nu ajunsese să înțeleagă că țara sa trebuie întărită și nu slăbită, pentru a constitui o barieră între Turcia și Rusia, cu atît mai mult cu cît situația sa în fața concetățenilor nu e deloc de invidiat, nereușind să îmbunătățească prea mult poziția Principatelor în Europa³¹. Că situația Principatelor trebuia schimbată în sensul formulărilor lui Cuza se convinsese și consulul Green, ale cărui sentimente, exprimate în raportul din 11 noiembrie 1859, ne-ar fi îndreptățit să-l credem român și unionist, dacă nu i-am fi văzut semnătura și dacă el însuși nu și-ar fi luat măsuri de precauție ca simpatia manifestată pentru cauza Unirii să nu fie înțeleasă rău de superiorii săi. „Năzuința pentru Unirea completă a Principatelor — nota el — predomină evident în sinul tuturor claselor din Valahia și acest sentiment, atît de pronunțat, nu și-a pierdut din putere în urma evenimentelor din ultimii doi ani... Șuvoiul unionist nu a prezentat nici cel mai slab indicu de reflux încă de la începuturile sale, atrăgînd în curentul său tot mai multe izvoare, fără să poată fi oprit de vreun obstacol, cîștigînd tot mai multă putere și amploare în desfășurarea lui. Judecînd viitorul în această problemă prin prisma trecutului, se poate prevedea că, odată hotărîtă de Adunare, Unirea Principatelor se va împlini, indiferent de dorințele altora sau de consecințele ce le-ar avea pentru ei, și tocmai această situație, consider eu, trebuie să stea în centrul atenției noastre”³².

Consulul intuise exact că atitudinea întregii națiuni române, a statului român, care-și apăra cu dîrzenie interesele nu putea fi neglijată. Atenția cabinetelor europene și a opiniei publice acordată noului stat, care dorea să-și facă singur propria istorie, era pe deplin justificată dacă avem în vedere că domnitorul Cuza, principalul exponent al politicii externe românești, cit și colaboratorii săi au impus Europei, în dese rînduri, politica faptului împlinit. Acest lucru era obligat să-l recunoască, la 28 aprilie 1861, ambasadorul Turciei la Londra, Musurus, într-o conversație cu John Russell, prilej cu care primul a afirmat că Al. Cuza „de la numirea sa nu a făcut altceva decît să înfrunte autoritatea suzerană”³³.

Țara care a privit cu simpatie aspirațiile românești și a sprijinit constant Unirea și pe alesul națiunii române a fost Franța. Ea a manifestat un interes permanent față de Principate și de felul în care românii au soluționat problema unității lor naționale. O întreagă literatură istorică, prea bine cunoscută pentru a insista asupra ei, sprijină afirmațiile noastre. Ea are ca fundament nenumărate documente interne, dar și foarte multe informații din bibliotecile și arhivele franceze. Din acest material impresionant, a cărui cercetare exhaustivă rămîne de domeniul viitorului, am extras cîteva din memoriile întocmite de baronul Adolphe d'Avril, informări care privesc întreaga domnie a lui Alex. I. Cuza. ,

La 23 octombrie 1862, după ce timp de cîteva luni vizitase Principatele Unite, baronul Adolphe d'Avril, de la Direcția politică a Ministerului de Externe

³¹ Ibidem, rola 75 (vol. 1584, f. 29).

³² Ibidem, rola 66 (dosar 1442).

³³ Ibidem, colecția Microfilme Turcia, rola 47, c. 58—60 ; (Diş İşleri Bakanlığı Arşivi, İstanbul, Hazine-i Evrak-Siyasi) vezi și *Independența României*, vol. II, p. I, p. 30—31.

al Franței, trimitea ministrului său un lung studiu, rezultat atît al contactelor pe care le avusese cu oamenii politici români, agenți diplomatici francezi și străini aflați la București, cit și al observațiilor sale personale. În memoriu, primul din cele trei pe care le vom aduce în discuție, se afirma de la bun început: „Sînt acum șase ani de cînd protectoratul exclusiv al Rusiei asupra Principatelor Unite, Moldova și Valahia, a fost abolit. O nouă organizare politică funcționează de patru ani. Dubla alegere a prințului Cuza a fost confirmată acum trei ani. În fine, de zece luni, o unire legislativă și administrativă a înlocuit sistemul mixt al Convenției din 1858. Care a fost rezultatul acestor înnoiri? Această examinare nu ține numai de curiozitate. Într-adevăr, s-ar părea că a venit momentul de a determina cu precizie atitudinea agenților împăratului (Napoleon al III-lea) într-o țară care trebuie neapărat să joace un mare rol în mijlocul chestiunii orientale”³⁴. Nu știm cu exactitate scopul misiunii diplomatului francez în Principate, dar afirmațiile sale sînt elocvente în direcția interesului major de care s-a bucurat problema românească din partea cabinetelor politice ale continentului european.

Mai înainte de a face unele considerații pe marginea memoriilor baronului d'Avril, credem că este necesar să menționăm că celelalte două datează din februarie și martie 1866 și au ca obiect chestiunea Unirii, de la Congresul de la Paris pînă la abdicarea lui Cuza.

Revenind la memoriul său din octombrie 1862, care se limitează la o analiză strictă a realităților din Principatele Unite, putem afirma că, după ce remacă contribuția românilor la înfăptuirea Unirii, concluziile trase nu sînt prea încurajatoare. Încă din primul capitol el își avertizează destinatarul asupra stării precare a finanțelor, justiției și administrației românești, rezultat al trecutului, dar și al practicilor menținute, al luptelor dintre partide. „Spiritul de partid — nota diplomatul francez — sau interesul particular învinge aproape întotdeauna grija față de stat”³⁵. Despre partidul revoluționar crede că e puțin numeros, dar activ. I se pare periculos din punct de vedere social mai ales pentru faptul că a „stîrnit țăranilor speranțe”. Acest partid nu poate primi sprijinul Franței. Partidul de dreapta, compus în general din ceea ce se cheamă încă mari boieri, proprietari ai unor întinse moșii, spre care se îndrepta simpatia celui ce purta titlul de baron, nu și-a pierdut încă tot prestigiul. Cu toate acestea, cele mai mari abuzuri s-au petrecut în timpul cînd oamenii săi se ocupau de destinele Principatelor. „Pentru a fi drept față de partidul dreptei — afirma trimisul francez — trebuie să spun că prințul Cuza nu a avut niciodată încredere în el și-i poartă o aversiune cordială dar, pentru a fi drept și față de prințul Cuza, trebuie să adaug că dreapta face tot ceea ce poate pentru a merita această neîncredere”³⁶. Aprecieri favorabile, credea d'Avril, merita partidul moderat, în sinul căruia se găseau oameni cu multă bunăvoință și inteligență. Ei vor ameliora situația țării și progresul îl vor realiza pe căi legale. Nu este lipsit de interes să facem cunoscută remarca diplomatului francez că prințul Cuza a arătat o anume dispoziție către oamenii politici care nu fac parte din nici un partid.

O problemă de mare importanță, și care ocupă mai bine de jumătate din cele 22 de pagini ale memoriului, este problema intervenției consulare, discutată sub toate aspectele ei, cu avantajele și dezavantajele pe care le prezintă atunci cînd este și cînd nu este pusă în practică. Încă de la începutul luării în discuție a acestei chestiuni, d'Avril afirma următoarele: „Pînă în prezent corpul consular a intervenit în diverse faze și sub diverse forme în treburile interne ale Princi-

³⁴ Ibidem, colecția Microfilme Franța, rola 72 (Ministère des Affaires Etrangères, Archives diplomatiques, Mémoires et documents, Roumanie, vol. 1, f. 91—117).

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

patelor. Această intervenție n-a reușit, în general, decît a constatat neputința străinilor de a face binele și de a preveni răul³⁷. Desigur, fără a diminua rolul Franței la realizarea Unirii Principatelor și ajutorul acordat de agenții ei partidului unionist, afirmația de mai sus trebuie înțeleasă altfel. Atît prințul Cuza, cît și colaboratorii săi, încă din 1859, au făcut totul pentru a se sustrage oricăror ingerințe ale Puterilor și au încercat în orice situație să răspundă de destinele țării fără nici un control din afară. În ultimă instanță d'Avril nu făcea altceva decît să recunoască neputința străinilor de a influența soarta românilor, hotărîți să-și lărgească autonomia și să-și cîștige independența. Este, de altfel, și concluzia autorului memoriului, care sugerează interlocutorului său că, din punct de vedere juridic, cît și al relațiilor existente între puterile garante, de care Al. I. Cuza și oamenii săi au reușit să profite, cea mai bună soluție pentru a nu pierde influența de care Franța se bucură în Principatele Unite ar fi „neintervenția sistematică în tot ceea ce nu atinge în mod direct executarea Convenției, este singurul mijloc de a rămîne în legalitate. A acționa altfel ar fi să ne expunem în mod gratuit, a pierde cele mai reale și mai frumoase beneficii ale războiului Crimeii³⁸. Înțelepciunea diplomatului avea la bază o cunoaștere perfectă a situației internaționale și o înțelegere exactă a poziției românilor. „Trebuie de altfel să recunoaștem — spune tot el — că nu este nimic mai enervant și mai demoralizant pentru o țară decît intervenția străină și neînțelegerea între șase influențe care se pizmuiesc și se contrazic³⁹”.

Ceea ce l-a șocat pe d'Avril și probabil lucrul acesta s-a întîmplat și în 1855 cînd vizita pentru prima oară Principatele, a fost conștiința națională a românilor, singurii, după credința sa, ce pot fi în stare, în această parte a Europei, să înfăptuiască un stat puternic împotriva tendințelor cotropitoare austriece și ruse și în folosul echilibrului european. „Moldo-valahii au o latură foarte interesantă. Este persistența — spune d'Avril — abia de crezut, cu care și-au păstrat naționalitatea. După patru secole de dezastre, invazii, ocupații, tentative de slavizare și grecizare, cu toate asalturile terorii și seducției, cu tot protectoratul rusesc, ei sînt astăzi ceea ce erau cînd istoria îi arăta pentru prima oară. Cu alte cuvinte nici slavi, nici greci, nici germani, ci neolatini și chiar naționalitatea lor este astăzi mai de neînvins și mai hotărîtă cum nu era în epoca eroică a istoriei lor. Această persistență, această soliditate, este o calitate incontestabilă. Ceea ce trebuie la Dunărea de jos, este o naționalitate robustă. Or, este evident că moldo-valahii sînt de minune apți să împlinească acest lucru⁴⁰”.

Cele două memorii, din februarie și martie 1866, anul în care baronul d'Avril a devenit consul general al Franței la București, constituie analize mult mai ample ale principalelor momente din istoria Principatelor, începînd cu anul 1855. Considerînd că „istoria diplomatică a Principatelor nu este, de mai bine de zece ani, decît dezvoltarea principiului unirii⁴¹”, d'Avril întocmește un competent studiu din care nu lipsesc factorii importanți, interni și externi, ce au contribuit la realizarea și consolidarea Unirii și autonomiei și au creat premisele obținerii independenței de stat. Redeschiderea problemei orientale, provocată de războiul Crimeii, a pus în discuție, în mod inevitabil, situația Principatelor. Conferința de la Viena, la care reprezentantul Franței a propus unirea celor două țări, urmată de Congresul de la Paris din 1856, în cursul căruia problema românească nu și-a pierdut deloc importanța, și în fine Conferința din 1858 din capitala Franței care, conform prevederilor Tratatului din 1856, a

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem, rola 77 (vol. 18, f. 121—148).

elaborat o convenție privind organizarea „definitivă” a Principatelor, constituie jaloanele principale ale stăruințelor pe care Europa le-a făcut în dorința de a oferi ceva națiunii române. În 1859 sosise momentul ca românii înșiși să hotărască asupra propriului destin și aceasta avea să se întâmple, după afirmația lui d'Avril, când „dejucind în parte stipulațiile convenției, Moldova și Valahia au ales același domn”⁴². Veritabila semnificație politică a acestui act, crede diplomatul francez, era de a da „principiului unirii o consacrare solemnă”⁴³.

Analizând cele două memorii redactate în 1866, care slujesc de fapt susținerii principiului amintit mai sus, lesne se poate observa o altă judecată de valoare în plus față de cel întocmit în 1862. De această dată, consulul francez se afla în fața unei opere încheiate, e vorba de cei 7 ani de domnie ai lui Cuza. Avind o altă perspectivă, el dă dovadă de o pătrundere mult mai exactă a faptelor și, implicit, de o judecată nepărtinitoare a actelor întreprinse de fostul domn și colaboratorii săi. Meritul lui d'Avril este de a fi sesizat și evidențiat faptul că românii, în frunte cu domnitorul lor, au vrut și au știut să impună Europei măsurile necesare care au pus bazele unui stat modern. Referindu-se la aceste măsuri, care de cele mai multe ori au pus Europa în fața faptului implinit, d'Avril a accentuat două dintre ele, care au contribuit nălaftor asupra soartei Principatelor. „În 1861, la cererea prințului Cuza și printr-un firman comunicat puterilor garante la 4 decembrie, Poarta consimți pentru Unirea parlamentară și administrativă”⁴⁴. Constituția din 1858 rămăsese de domeniul diplomatic, dar nu pentru multă vreme căci, „prințul Cuza în primăvara lui 1864, modificând el însuși această constituție aproape în întregime, Poarta, în conferința ținută la Constantinopol, nu numai că sancționează, în afară de câteva detalii neînsemnate, ceea ce totmai se decretase la București, dar consimți, cu încuviințarea puterilor garante, ca în viitor Principatele Unite să poată modifica sau schimba legile care cirmuiesc administrația lor internă, cu concursul legal al tuturor puterilor garante și fără nici o intervenție”⁴⁵. Desigur, subliniind victoriile cîștigate de români în direcția autonomiei și chiar a independenței, consulul francez o făcea avînd un scop precis: vacanța la tron, prin abdicarea prințului Cuza, aducea iarăși în discuția cabinetelor politice și diplomatice ale Europei situația românilor, iar consulul, în interesul țării sale, cerea Franței susținerea cu putere a Unirii. Pentru a fi mai convingător, d'Avril a trimis împreună cu memoriul său din 24 februarie 1866, și un rezumat al domniei prințului Cuza. Din acest rezumat nu lipsește nici unul din actele majore întreprinse în timpul celor șapte ani, consulul remarcînd fermitatea, tactul diplomatic și calitățile de conducător ale domnitorului, alături de aversiunea unor puteri străine sau de piedicile puse de cei din țară, care vedeau în Cuza „un parvenit, un obstacol în calea pretențiilor personale de domnie și mai ales de teama de a nu rezolva chestiunea țărănească într-un sens radical”⁴⁶. Dacă, în general, opera lui Cuza este bine cunoscută, rezumatul întocmit de d'Avril nefăcînd altceva decît să nuanțeze unele aspecte ale ei, cred că merită să ne oprim puțin asupra finalului acestei lucrări cu atît mai mult cu cît însuși diplomatul i-a acordat, se pare, o atenție specială. La 12 decembrie 1865 (datele au stilul nou), cu prilejul deschiderii sesiunii parlamentare, terminîndu-și mesajul său, „prințul amintește că s-a angajat să se retragă pentru a face loc unui prinț străin”⁴⁷. La 28 ianuarie 1866, Camera deputaților face cunoscut răspunsul ei la

⁴² Ibidem, rola 72 (f. 118—129).

⁴³ Ibidem, rola 77 (vol. 18, f. 121—149).

⁴⁴ Ibidem, rola 72 (f. 118—129).

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

mesajul tronului, răspuns din care consulul dă următorul citat, singurul din întreg manuscrisul ce are peste 25 de pagini: „Adunarea electivă atestă că poporul român și domnul său sînt strîns uniți într-un singur și același gînd... Țara a fost și va fi totdeauna cu alteța voastră“. Încheind citatul d'Avril remarcă: „Adunarea electivă ia act de declarația relativă la prințul străin“⁴⁸. Să fi înțeles și consulul că domnitorul Cuza a păstrat tronul atît timp cît națiunea i l-a încredințat și l-a părăsit cînd necesitatea națională i-a impus-o?

Mărturiile documentare prezentate mai înainte, fără a modifica datele și evenimentele istorice cunoscute, contribuie, credem noi, la o mai bună cunoaștere a epocii lui Al. I. Cuza. Ele sînt o dovadă de netăgăduit a interesului de care s-a bucurat problema românească în contextul european al vremii cînd, așa cum spunea ministrul de externe englez, națiunile doreau să-și înlăptuiască unitatea și să-și obțină independența.

Domnia lui Al. I. Cuza, cel care a înțeles exact misia încredințată de națiune, ne apare ca o epocă plină de frămîntări, de căutări și de izbînzi pentru națiunea română. Cu atît mai mari sînt meritele lui Cuza, desăvîrșit reprezentant al idealurilor românești, dacă avem în vedere că în condițiile internaționale dificile, el a reușit, prin reformele sale, să pună bazele statului român modern și a deschis căi largi pentru desăvîrșirea Unirii și cucerirea Independenței.

65 de ani de la Marea Unire. Contribuții editoriale ale Arhivelor Statului

EMILIA POȘTĂRIȚĂ

În sfera multiplelor preocupări ale D.G.A.S. activitatea editorială este consacrată în mod statornic unor momente de referință din istoria României.

Volumele de documente externe *Unitatea națională în conștiința europeană* și *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român* evidențiază, în lumina unor noi și bogate surse documentare, importanța și implicațiile în timp și în spațiu ale unui amplu proces istoric obiectiv, cu rădăcini adînci în istoria noastră milenară: Unirea Principatelor Române și înlăptuirea statului național unitar român în hotarele întregului teritoriu locuit de români, țel dominant în jurul căruia s-au concentrat în secolele XIX și XX întreaga luptă și toate năzuințele națiunii române.

Obiectivele științifice urmărite de aceste volume circumscriu preocupările majore legate de reflectarea permanenței ideii de Unire, strîns legată de cea de independență națională și libertate socială, și principalele etape ale luptelor sociale și naționale desfășurate secole de-a rîndul de români prin acțiuni energice și hotărâte întreprinse pe plan intern și extern.

Bogatul material documentar extern, expresie a interesului european pentru problema românească, reflectă unanimitatea aprecierilor privind înlăptuirea Unirii ca năzuință statornică a poporului român, rezultat al puternicei afirmări a voinței și acțiunii sale hotărâte.

Acest eveniment de răsunset internațional se găsește pe larg oglindit în corespondența unor conducători de state, membri ai guvernelor, oameni politici și diplomați, militari, oameni de știință și cultură, punînd în evidență larga

⁴⁸ Ibidem.